

У центрі циклону

Наталя Околітенко

Наш старий добрий завідуючий боявся розширювати штати віддглу. "Візьму одного дурня чи пліткаря — і пересварить усю мою дружну сімку", — повторював. А тому, коли стало відомо: нам таки накидають ще одного молодшого наукового, "дружна сімка" не на жарт насторожилась, тим паче, що для новенького впорядкували бічну кімнатку біля інститутського музею. Ого! Це що за цяця має з'явитись?

— Синок якоїсь цяці! — уточнила Люся Чепурна. — Ну, ми йому влаштуємо життя. Головне, не забувати, хто ми є!

...З понеділка Валерій чекав на нас у єдиній нашій більш-менш пристойній кімнаті; потиснув усім руки, сказав, що займатиметься впливом сонячного випромінювання на утворення комплексних сполук, і, коли хто захоче підпрягтися до цієї теми, він буде радий. Вона у плані. Роботи непочатий край.

Коли він подався до себе, чомусь нікому не хотілось обурюватися, що йому, новенькому й навіть не доктору наук, дають окремий кабінет. "Вибив" — ну й дідько з ним, нехай працює. Хлопець, з усього видно, ініціативний, такому й "руки" не треба мати, щоб змусити з собою рахуватись.

Того дня ми як ніколи мало пили чай та перекурювали в коридорах, піддавшись інтуїтивному прагненню постати перед новеньким у найкращому світлі. Але він демонструвати чудеса наукової звитяги не збирався, в очі начальству не ліз, та й взагалі волів відсиджуватися в своєму закамарку над пробірочками з різнобарвним вмістом, — ми й перестали звертати на Валерія увагу.

Найбільше зазнайомився з ним я, бо другого дня під час перерви зустрів на вулиці. Мали з півгодини вільного часу, ото ж зайшли до сусіднього скверика, що трикутником врізався в площу, влаштувалися на лавочках навпроти сонця. Воно було вже нежарке, приборкане близькою осінню.

Раптом я відчув, що навколо мене навдивовижу тихо. Безгучно, мовби в німому кіно, ковзали автомобілі, сміючись і вистрибуючи, безгучно пробігли повз нас дітлахи; я насторожено дослухався до себе — ні, з моїми вухами не сталося нічого, чув, як весело ті хлопчики лементували, як голосно розмовляли за столиком під тентом дві тітоньки — все те було, однак воно мовби обминало мою свідомість, навколо мене все дихало блаженним спокоєм надвечір'я.

— Пора вертатися, — сказав Валерій, і я зблизька зазирнув у його очі. Вони в нього були, немов у врубелівського Пана, — сині, глибокі та відсторонено-спокійні. І справді сильний хлопець...

Дивовижний спокій Валерія помітив не я один, бо коли у зв'язку із змінами в колективі перерозподіляли громадські обов'язки, Люся Чепурна сказала:

— А Валерій у нас вестиме факультатив — спеціальний курс незворушності. О, це нам дуже корисно! Особливо перед захистом дисертацій. Справді, як вам вдається бути

таким, — звернулася Люся безпосередньо до Валерія. — З вами що, ніколи й нічого не трапляється?

— Ніколи й нічого.

— А коли все ж таки трапиться?

— Не може трапитись.

Усі це сприйняли за жарт і відповіли на нього ввічливим сміхом.

— Стривайте, от ми вас виберемо головою місцевкому, тоді побачите.

Все ж таки він був не зовсім наш, бо ми так і не змогли перейти з ним на "ти". В ньому вчувалася врівноважена зрілість, поки що нам, учорашнім випускникам, і близько не властива,

Увечері я вистежив, коли Валерій почав збиратися додому, й на правах уже замало не приятеля підпрягся до нього в товариство. Деякий час ішли мовчки, потім я спитав:

— Слухайте, а ви все ж таки не жартували? Ви справді певні, що з вами не може трапитись чогось лихого?

Валерій уважно подивився на мене "очима Пана".

— Так.

— І звідки ж така певність?

Я гадав, що маю справу з фаталістом, та почув дещо несподіване.

— І сказала Холера падишаху: "Насправді я згубила тільки п'ять тисяч твоїх підданців. Сорок п'ять померло з переляку", — повільно мовив Валерій і, скося на мене глянувши, пояснив: — Це із старовинної притчі... Що ж до мене, то я просто не дозволю, щоб зі мною сталося щось прикре... не пропущу. Наші думки, наша воля — цілком матеріальні явища, і їх можна концентрувати, тоді вони стають великою силою. Волею можна вбити й волею можна оборонитися. Волею можна побудувати навколо себе захисний бар'єр з електромагнітних випромінювань психіки, таке собі поле спокою, й тоді тебе ніщо не зачепить. Але треба щомиті стежити, щоб ніякі емоції, свої або чужі, не пошкодили його. Що-ми-ті.

— Емоції шкідливі, коли вони лихі. А добрі?

— Емоції в принципі зайві — будь-які. Їх треба відкидати при самому зародженні.

"Ну й ну, — подумав я. — На дідька мені таке пісне життя? І взагалі, на дідька вся ця теорія?" Вголос сказав:

— Вважайте, що ви прочитали теоретичний курс свого факультативу. Черга за практикою. Як це здійснити в нашому шаленому житті, коли щодня тебе такий циклон підхоплює...

— Атож, — погодився Валерій. — Саме циклон, це добре сказано. Але ж у центрі циклону — тиша. Треба робити все, що від тебе вимагає життя, й робити добре. Але жити... — жити треба в центрі циклону. В постійній тиші.

— Невже так може кожен?

— Якщо добре потренуватися — кожен.

— Не певний, що це завжди корисно.

— Як знаєте.

Ввічливо попрощавшись, ми розійшлися.

Буря почалась одразу. Підстрибнули й рвонулися, ніби з ланцюгів, кущі спіреї, що росли перед нашими вікнами, в повітрі закружляли пелюстки квітів, перші краплини води важко вдарили об скло відчинених вікон.

Вітер поздував зі столу папери, й усі кинулись їх ловити, зразу перетворившись на янголів, — поли білих халатів маяли, мов крила.

Люся видерлася на підвіконня, щоб притягти до себе віконні стулки, та не встигла повернути шпінгалет, як їх знову розчахнуло, і в кімнату ринув потік води. Приборкували його всі разом.

Злива була густа, зелена, пружно й ритмічно біла у віконне скло, здавалося, нескінченний табун крихітних коней кресав і кресав копитами об шибку, а за ним вигиналися в шаленому танку пірамідальні тополі, вистрибували каштани.

Було не до роботи: всі поставали біля вікон, пойняті хвилюванням, яке завжди пробуджують химерні витівки природи.

— Валерій... — сказала Люся. — Що там у нього робиться? Він хоч на місці?

— Та він завжди на місці, — байдуже мовив наш лаборант, явно не бажаючи рушати з місця.

До Валерія вирішив піти я, ще й вельми охоче, бо до того ніхто не зважувався переступати поріг його персональних володінь. Турботу про ближнього проявляти завжди приємно, а крім того... Та що там кривити душею, крім того, мене вела звичайнісінька цікавість: надто вже непроста була ця людина, щоб можна було до неї лишатись байдужим. Валерій мене інтригував...

У Валерієвій кімнаті пахло озоном і мокрим листям, тими пахощами, що в нас залишились за шибкою; нараз я зрозумів, що вікно не зачинене — глуха штора зливи висіла за ним, і раз у раз її шматували блискавки. Жодної краплини не впало на підвіконня, вітер не скинув жодного папірця, не поламав крильця метеликам, які містились в незаскленій рамі на стіні.

Валерій щось писав. Відчувши, що я за спиною, звів голову й усміхнувся.

— Вибач, я закінчу хвилин за десять. Не можу відірватись... Дорогою поговоримо, гаразд?

Я постояв, пойнятий лагідною тишею надвечір'я, що застигла в його кабінеті, потім причинив двері.

До Валерія більше не заходив і про те, як почувався в нього під час грози, нікому не сказав, бо й хто б повірив? Втім, я й сам не був певен, що то мені не здалося.

Розповідають, що та дівчина не один день крутилася біля нашого інституту, ніби до чогось придивлялась або ж когось чекала. І от вона зважилася зайти, це, вочевидь, далось їй нелегко, бо голос дівчини звучав так непевно, що ми не зразу й розчули, кого вона шукає.

— А-а, Вівсюка? Валерія? Дозвольте, я вам покажу.

Нас провела не одна пара очей: ще б пак, стоїк Валерій і раптом — знічена дівчина.

Я допровадив гостю до "келії" Валерія й галантно розчинив двері.

— До вас!

Нескромна цікавість скоріше вада, ніж чеснота, але я не зміг відмовити собі в спокусі затриматись біля дверей, роблячи вигляд, що поправляю шнурівку.

— Ніно?

— Авжеж, Валерію. Я стільки тебе шукала... Відходячи, ще встиг почути:

— Ніно, ми згодом поговоримо, зараз їдь до мене. Ось тобі ключ.

Голос Валерія трохи здригнувся, і я не без зловтіхи подумав: "Ага! Щось тут є... Здається, і ти, голубчику, спіймався на емоціях. Атож!"

А в лабораторії вже нуртував шквал пристрастей! за якісь п'ять хвилин вирвалися на волю всі думки й здогади, що їх три місяці тримали на вустах мої делікатні колеги. Люся підсумувала їх:

— Сухар! Бездушний робот! Що вона, бідненька, від нього дочекається? А таки ж гарна дівчина, ге, хлопці?

Те, що сталося за годину, було аж надто несподівано. Хтось скрикнув у коридорі, гукнув: "Сюди, сюди!" За кілька хвилин повз нашу спантеличену групку, що висипала в коридор, санітари пронесли ноші, й на них лежав Валерій.

Зі східців лікар обернувся:

— Треба, щоб хтось провів.

І от я сиджу в кабінеті головного лікаря й чекаю, доки він скінчить розмовляти по телефону — говорить він нетерпляче, щораз стараючись урвати явно порожню розмову, й нарешті це йому вдається. Наші запитання звучать одночасно:

— Що сталося?

Ми безтямно дивимось одне на одного, потім лікар питає:

— Валерій розхвилювався. Чому?

— Ви його добре знаєте? — відповідаю я запитанням, і лікар нетерпляче знижує плечима.

— Та він у нас під контролем. Чому все ж таки Валерій розхвилювався? Для нас це дуже важливо — знати чому...

— До нього приїхала знайома. Інших причин, здається, і не було. Може, вона?..

— Шкода, — зітхає лікар. — Ой, як шкода...

Він опановує собою й починає мені пояснювати ситуацію з такою самою нетерплячою квапливістю, з якою щойно розмовляв по телефону.

— П'ять років тому, коли ще жив у іншому місті, Валерій дістав майже смертельну дозу радіації. Він фізик, то вже згодом перекваліфікувався на біолога... До нас потрапив у безнадійному стані, але чомусь був певен, що не помре, казав про поле спокою навколо свого біополя, про силу волі як цілком матеріальний фактор... Знаєте, все те надто гіпотетичне, щоб можна було в нього повірити. Але він справді жив! Цілий рік приходив на обстеження, і ніяких змін ні в крові, ні в кістковому мозку ми не знаходили. Приходив, як запевняв, уже не задля себе — хотів на ділі переконати нас в існуванні того поля спокою. Але казав, що мусив відмовитись від коханої дівчини, щоб почуття не заважали йому концентрувати волю. Щось там у них не клеїлось, стосунки

були якісь виснажливі, психологічна несумісність, чи що?.. Вона приїхала? Шкода. Хвороба підтяла його зразу. І... не знаю вже, що нам вдасться зробити. Та будемо... Зайдіть до нього, але на дві хвилини. Не більше.

Валерій лежав із розплющеними очима, серйозний, як завжди, лиш ледь блідий. Я мовчки всміхнувся йому, сів поруч.

— Прошу вас, навідайтесь до мене додому... там Ніна. Заспокойте її, щоб не подумала чогось, скажіть, що дуже радий їй.

Помовчавши, Валерій додав:

— А знаєте, я їй і справді радий. І не жалкую ні за чим. Жити, як я жив останні роки, мені вже й не хочеться. То було не життя, а якийсь гіркий і нудний експеримент. Втомився я від нього.

І, ледь усміхнувшись, він тріумфально звів руку"

— Хвала емоціям! Усяким.

На вулиці мене вразив шум великого міста. Гуркотіли машини, сичали, мов змії, тролейбуси й нестерпно галасували двоє добродіїв, стоячи біля дверей лікарні. Для чогось я купив собі морозива, однак їсти його не зміг.